

แนวทางส่งเสริมการปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนา
ของนักศึกษาจีน เอกภาษาไทย สถาบันภาษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
A Guideline to Promote the Practicing Buddhist Basic
Ceremonies of Chinese Students, Thai Major of Language
Institute, Chiang Mai University

เรวัฒน์ เพียรพจนนารถ

อุเทน ลาพิงค์

Raywat Peanpojjananarth

Uten Larping

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus

Corresponding Author, E-mail: proctorry@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาทัศนคติต่อการปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาของนักศึกษาจีน เอกภาษาไทย สถาบันภาษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2) ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติ ศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาของนักศึกษาจีน เอกภาษาไทย สถาบันภาษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ 3) แนวทางส่งเสริมการปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาของนักศึกษาจีน เอกภาษาไทย สถาบันภาษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับโครงการสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างชาติ คือ ครูผู้สอนชาวไทย จำนวน 3 คน ครูต่างชาติชาวจีนผู้ดูแลนักศึกษา จำนวน 3 คน และนักศึกษาจีน จำนวน 15 คน ได้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเลือกโดยวิธีเจาะจง จำนวน 21 คน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ทัศนคติต่อการปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนามีการยอมรับและปรับตัวให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมที่แตกต่าง ได้เรียนรู้และเข้าใจความสำคัญของพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทยผ่านกระบวนการเรียนรู้ทักษะภาษาไทย 2) ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาเกิดจากการไม่เคยปฏิบัติมาก่อน ไม่รู้และไม่เข้าใจ

แนวทางการปฏิบัติ รวมทั้งปัญหาทางด้านกายภาพ 3) แนวทางส่งเสริมการปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาต้องให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายปรับหลักสูตรให้สอดคล้อง อธิบายขั้นตอนและวิธีปฏิบัติให้ชัดเจน ปรับเวลาให้กระชับ รวมทั้งจัดกิจกรรมส่งเสริมทางด้านพระพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอ

คำสำคัญ: การส่งเสริม, การปฏิบัติศาสนพิธี, พระพุทธศาสนา, นักศึกษาจีน

Abstract

The objectives of the study were to: 1) to study the attitude toward the practicing basic Buddhist ceremonies of Chinese students who were studying Thai language at the Language Institute of Chiang Mai University.; 2) to examine the Problems and Impediments to practicing basic Buddhist ceremonies of Chinese students who were studying Thai language at Language Institute of Chiang Mai University.; 3) to search for the guidelines to promote and solve problems of practicing basic Buddhist ceremonies of Chinese students who were studying Thai at the Language Institute of Chiang Mai University.

This is qualitative research that using the key informants directly related to Thai for Foreigners Program. The purpose of key informant interviews is to collect information from purposive sampling experienced person including 3 Thai teachers, 3 Chinese teachers and 15 Chinese students.

The result of research were found that: 1) The attitude toward the practicing basic Buddhist ceremonies. Chinese students could adjust to living in cultural diversity. Although some of the practicing methods of basic Buddhist ceremonies are too difficult for people who never experience practicing and consume a lot of time and effort, they still try to do their best to practice. 2) The Problems and Impediments to practicing basic Buddhist ceremonies caused by Ignorance and not understanding about the ways of practice, and physical problems 3) The guidelines to promote and solve problems of practicing basic Buddhist ceremonies. It is important to adjust Thai courses and

provide the following information in order to motivate participation in Buddhist activities.

Keywords: Promotion, The Religious Ceremonies, Buddhism, Chinese students

บทนำ

ตามนโยบายเปิดกว้างทางการศึกษาของสาธารณรัฐประชาชนจีน รัฐบาลจีนได้จัดทำแผนปฏิบัติการเสริมสร้างระบบการศึกษาของประเทศตั้งแต่ปี ค.ศ. 1998 เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการก้าวสู่ศตวรรษที่ 21 รัฐบาลจีนได้กำหนดแนวทางการพัฒนาการศึกษาไว้เป็นยุทธศาสตร์ลำดับขั้นๆ ของประเทศ ทำให้การพัฒนาการศึกษาของจีนก้าวหน้าไปในทิศทางที่ดีขึ้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552) กระทั่งได้กำหนดให้มหาวิทยาลัยที่มีศักยภาพต้องส่งเสริมการเรียนการสอนทางด้านภาษาและวัฒนธรรมต่างชาติ โดยเฉพาะคณะภาษาต่างประเทศ ทั้งภาษาอังกฤษ และภาษายุโรปอีกหลายภาษา รวมทั้งภาษาในประเทศกลุ่มเอเชียด้วยกัน ซึ่งขณะนี้มีนโยบายประชาคมอาเซียนบวกสาม และนโยบายหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทางเพื่อโอกาสในการขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ยังเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้ภาษาไทยเป็นอีกหนึ่งภาษาที่มีนักศึกษาจีนจำนวนมากให้ความสนใจเรียนเป็นวิชาเอก

การเรียนวิชาเอกภาษาไทยในคณะภาษาต่างประเทศของนักศึกษาจีนจำเป็นต้องทำตามเงื่อนไขของทางมหาวิทยาลัยต้นสังกัดที่ประเทศจีน คือเดินทางมาเรียนภาษาไทยโดยตรงที่ประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศเจ้าของภาษา (สถาบันภาษา, 2559: 19) โดยเฉพาะแนวทางที่มหาวิทยาลัยต้นสังกัดที่ประเทศจีน มีข้อตกลงร่วมกันกับมหาวิทยาลัยแห่งใดแห่งหนึ่งในประเทศไทยไม่ว่าจะเป็นระบบ 2+1+1 คือ เรียนภาษาไทยที่มหาวิทยาลัยต้นสังกัดในประเทศจีน 2 ปี (ปี 1 และปี 2) แล้วเดินทางมาเรียนภาษาไทยที่มหาวิทยาลัยในประเทศไทย 1 ปี (ปี 3) จากนั้นกลับไปเรียนเพิ่มเติมที่มหาวิทยาลัยต้นสังกัดในประเทศจีนอีก 1 ปี (ปีที่ 4 ปีสุดท้าย) หรือนโยบาย 3+1 คือเรียนภาษาไทยที่มหาวิทยาลัยต้นสังกัดในประเทศจีน 3 ปี (ปีที่ 1 ถึงปีที่ 3) แล้วปีที่ 4 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายเดินทางมาเรียนภาษาไทยที่มหาวิทยาลัยในประเทศไทย

ภาษาไทยเป็นภาษาที่สามารถสะท้อนวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจน มีระเบียบการใช้ถ้อยคำที่เหมาะสมกับฐานะของบุคคล ใช้ถ้อยคำและข้อความที่เปลี่ยนแปลงไปให้เหมาะสมตามความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีภาษาที่ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์โดยเฉพาะ หรือเรียกว่า

“คำราชาศัพท์” มีคำเฉพาะสำหรับพระภิกษุสงฆ์ หรือแม้แต่แต่บุคคลทั่วไปก็ยังมีระดับของภาษาที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น คำว่า กิณ หากใช้กับพระมหากษัตริย์จะใช้คำว่า เสวย พระภิกษุสงฆ์ ใช้คำว่าฉัน และสำหรับสุภาพชนทั่วไปใช้คำว่า รับประทาน เป็นต้น

วัฒนธรรมประเพณีไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากคติความเชื่อทางด้านพระพุทธศาสนาส่วนใหญ่ก็ล้วนปรากฏในถ้อยคำและภาษาทั้งสิ้น ดังนั้น นักศึกษาจีนที่เลือกเรียนคณะภาษาต่างประเทศ เอกภาษาไทยจึงจำเป็นต้องเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี และคติความเชื่อตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติเพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมที่แตกต่างจากวัฒนธรรมของตนได้อย่างถูกต้อง และสอดคล้องกับคนส่วนใหญ่ในสังคมไทยในระหว่างช่วงเวลาที่กำลังศึกษาภาษาไทยอยู่ในประเทศไทย ในฐานะนักศึกษาแลกเปลี่ยน เช่น การแสดงความเคารพพระสงฆ์ การไหว้พระและการกราบพระ การทำบุญตักบาตร หรือการเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

เนื่องด้วยนักศึกษาจีนที่เดินทางมาเรียนภาษาไทยที่ประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นใหม่มีอายุระหว่าง 20-23 ปี และเป็นผู้ไม่มีศาสนา (Non-religious) คือไม่นับถือศาสนาใดเลย เพราะนับตั้งแต่มีการปฏิวัติวัฒนธรรมระหว่างปี 2509 - 2549 ที่มีการ “ล้มล้างสี่โบราณ” ประกอบด้วย ล้มล้างความคิดโบราณ วัฒนธรรมโบราณ ประเพณีโบราณ และจารีตโบราณ ดังข้อความที่ปรากฏในหนังสือพระพุทธศาสนาในจีนของพระราชวิสุทธิกวี (พระราชวิสุทธิกวี(พิจิตร จิตฺตวนฺโณ), 2534: 53) ว่ามีการเผาวัดโบราณ รูปปั้นพระพุทธรูปโบราณสถานโบราณวัตถุอายุนับพันๆ ปี เผาห้องสมุด เผาตำราและวรรณกรรม จนกระทั่งตั้ง เสี่ยวผิง เริ่มทำการชำระประวัติศาสตร์ยุคการปฏิวัติวัฒนธรรม และเปิดประตูประเทศด้วยนโยบาย “สี่ทันสมัย” ทำให้ประเทศจีนก้าวหน้าและพัฒนาประเทศจนเป็นผู้นำทางด้านเศรษฐกิจของโลกในปัจจุบัน

เมื่อนักศึกษาจีนเอกภาษาไทยที่เดินทางมาเรียนภาษาไทยที่ประเทศไทยตามเงื่อนไขของทางมหาวิทยาลัยต้นสังกัดที่ประเทศจีน คือเดินทางมาเรียนภาษาไทยโดยตรงที่ประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศเจ้าของภาษา โดยเฉพาะแนวทางที่ทางมหาวิทยาลัยต้นสังกัดที่ประเทศจีนมีข้อตกลงร่วมกันกับมหาวิทยาลัยแห่งใดแห่งหนึ่งในประเทศไทย และต้องเรียนภาษาไทยที่แทรกด้วยวัฒนธรรมประเพณีและคติความเชื่อด้านต่างๆ ที่ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา หรือเรียนรู้ในรายวิชา สังคมและวัฒนธรรมไทย เพื่อให้เข้าใจและสามารถใช้ชีวิตร่วมกันกับวัฒนธรรมที่แตกต่างจากวัฒนธรรมของตนได้อย่างถูกต้องตามทฤษฎีการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม และมิติที่หลากหลายทางวัฒนธรรม แต่ปัญหาการปฏิบัติตนตาม

พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา หรือการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมไทยในกิจกรรมอย่างเช่น การไหว้ครู ซึ่งนักศึกษาชาวจีนต้องเข้าร่วมพิธีทุกคนนั้น การเป็นผู้ไม่มีคติความเชื่อในเรื่อง ศาสนามาก่อนแต่ต้องประนมมือกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย การคุกเข่า เดินเข้า และการนั่งพับเพียบจึงถือว่าเป็นเรื่องที่ปฏิบัติได้ยาก

ด้วยปัจจัยดังกล่าวมานี้ จึงทำให้นักศึกษาบางกลุ่มเดินออกจากห้องพิธีเพราะไม่ปรารถนาจะปฏิบัติในสิ่งที่ขัดแย้งกับความรู้สึกของตนเอง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงอยากศึกษาว่า นักศึกษาจีนเอกภาษาไทยมีทัศนคติต่อการปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาอย่างไร รวมทั้งมีปัญหาและอุปสรรคหรือแนวทางส่งเสริมการปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาอย่างไร โดยเลือกศึกษานักศึกษาจีน เอกภาษาไทยที่มาศึกษาที่สถาบันภาษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2561

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาทัศนคติต่อการปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาของนักศึกษาจีน เอกภาษาไทย สถาบันภาษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาของนักศึกษาจีน เอกภาษาไทย สถาบันภาษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
3. เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมการปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาของนักศึกษาจีน เอกภาษาไทย สถาบันภาษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางส่งเสริมการปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาของนักศึกษาจีน เอกภาษาไทย ในโครงการสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างชาติ สถาบันภาษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary research) และการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติศาสนพิธีของนักศึกษาจีน ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) ในงานวิจัยนี้ ประกอบด้วยนักศึกษาจีน สาขาวิชาเอกภาษาไทยที่กำลังศึกษาในหลักสูตรโครงการสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างชาติ ครูผู้สอนชาวไทย และครูต่างชาติชาวจีนผู้ดูแลนักศึกษา สถาบันภาษา มหาวิทยาลัย

เชียงใหม่ ทั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยใช้กลยุทธ์การเลือกกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงคุณภาพตามแนวทางของ Miles and Huberman ในกลยุทธ์ที่ 4 คือ ลักษณะการเลือกตัวอย่างแบบเอกพันธ์ (Homogeneous Sampling) ซึ่งเป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีภูมิหลังหรือประสบการณ์ที่คล้ายคลึงกันมีวัตถุประสงค์ของการเลือกตัวอย่างเพื่ออธิบายลักษณะของกลุ่มย่อยที่มีลักษณะเฉพาะในเชิงลึก (ประไพพิมพ์ สุธีวสินนท์ และคณะ. 2559: 35) และได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับโครงการสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างชาติ ประกอบด้วย ครูผู้สอนชาวไทย จำนวน 3 คน ครูต่างชาติชาวจีนผู้ดูแลนักศึกษาจำนวน 3 คน และนักศึกษาจีน จำนวน 15 คน จาก 3 สถาบันการศึกษา 3 มณฑล คือ มหาวิทยาลัยต้าหลี่ มณฑลยูนนาน จำนวน 5 คน มหาวิทยาลัยชนชาติกวางสี มณฑลกวางสี จำนวน 5 คน และสถาบันเฉิงตู มณฑลเสฉวน จำนวน 5 คน ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด จำนวน 21 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นโดยอาศัยทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ 1) การสังเกตพฤติกรรม (observation) ผู้วิจัยใช้การสังเกตในชั้นเรียนระหว่างการสอนภาคปฏิบัติเกี่ยวกับมารยาทไทย และในการเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และเก็บรวบรวมเป็นข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2) การระดมสมอง (Brainstorming) โดยสร้างคำถามปลายเปิดจำนวน 5 ข้อ สอบถามในชั้นเรียนในรายวิชา สังคมและวัฒนธรรมไทย ในคาบเรียนปกติซึ่งกำหนดไว้ในแผนการสอน (Course Syllabus) ตามหลักสูตรของโครงการสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างชาติ ซึ่งเป็นไปตามข้อกำหนดโครงสร้างหลักสูตรตามที่ตกลงกันระหว่างมหาวิทยาลัยต้นสังกัดที่จีน กับสถาบันภาษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ซึ่งเป็นเจ้าของโครงการ ดังนี้

- ข้อที่ 1. เหตุผลในการเลือกเรียนวิชาเอกภาษาไทย
- ข้อที่ 2. มีความเชื่อ และการนับถือศาสนาอย่างไร
- ข้อที่ 3. มีการยอมรับ และปรับตัวตามวัฒนธรรมที่แตกต่างอย่างไร
- ข้อที่ 4. มีทัศนคติต่อการปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาอย่างไร
- ข้อที่ 5. มีแนวทางและวิธีการปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาอย่างไร

3) สร้างข้อคำถามในการสัมภาษณ์ (interview) กำหนดแนวคิดในการสังเกตพฤติกรรมและแนวคำถามในการสัมภาษณ์ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น สังเกตบุคลิกของผู้ตอบ และสภาพแวดล้อมรวมทั้งบรรยากาศของสถานที่สัมภาษณ์อีกด้วย การสัมภาษณ์นี้ผู้วิจัยจะได้ประเด็นที่ครบถ้วน เนื่องจากผู้วิจัยมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้ถูกสัมภาษณ์เป็นพื้นฐาน มีความคุ้นเคย ความเชื่อถือ และความไว้วางใจเป็นเบื้องต้น

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตพฤติกรรมทั้งในชั้นเรียนปกติ ซึ่งผู้วิจัยเป็นครูผู้สอนเองในรายวิชาสังคมและวัฒนธรรมไทย วิชาขนบธรรมเนียมและประเพณีไทย ทั้งในการเดินทางไปทัศนศึกษานอกสถานที่ โดยเฉพาะวัดต่างๆ ในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดลำพูน ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้นำชมโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชน สัมผัสรูปแบบทางสังคมโดยตรง และเพื่อเป็นการพัฒนาทักษะการใช้ภาษาระหว่างการพบปะเยี่ยมชมนชุมชนต่างๆ ในชนบทของไทย

นอกจากนี้ยังรวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่ผู้วิจัยเป็นศาสนพิธีการ รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักศึกษาชาวจีนเอกภาษาไทยทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อค้นหาข้อเท็จจริง ปัญหาอุปสรรค และทัศนคติต่อการปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาในฐานะที่นักศึกษาชาวจีนเป็นผู้ไม่นับถือศาสนา และไม่มีศรัทธาความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาใดใด เพื่อนำไปสู่แนวทางการแก้ปัญหาด้านพฤติกรรมที่ยอมรับวัฒนธรรมและปัญหาอันเกิดจากการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการศึกษายู่ในประเทศไทยของนักศึกษาชาวจีนที่เรียนสาขาวิชาเอกภาษาไทย

จากนั้นจึงบันทึกการสัมภาษณ์ครูผู้สอนและผู้เกี่ยวข้องในด้านอื่นๆ เพื่อทราบข้อมูลเชิงลึกในประเด็นอื่นที่น่าสนใจและที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหางานวิจัย แล้วเก็บรวบรวมเป็นข้อมูลเพื่อนำไปวิเคราะห์แนวทางการแก้ปัญหา และเสนอแนวทางการส่งเสริมการปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาของนักศึกษาจีนต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสังเกตพฤติกรรม ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และข้อมูลจากการระดมสมองในชั้นเรียนทั้งหมดมารวบรวมเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย โดยศึกษาเกี่ยวกับเหตุผลในการเลือกเรียนวิชาเอกภาษาไทย ความเป็นผู้ไม่นับถือศาสนาใดใด การยอมรับและปรับตัวตามวัฒนธรรมที่แตกต่าง ทฤษฎีการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม ทัศนคติต่อการปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนา อุปสรรคและปัญหาในการปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนา และแนวทางในการแก้ปัญห การปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนา เพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

ผลการวิจัย

จากการที่ผู้วิจัยได้ข้อค้นพบจากการสังเกตพฤติกรรม การระดมสมอง และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับอาจารย์ผู้สอนชาวไทย อาจารย์ต่างชาติชาวจีนผู้ดูแลนักศึกษา และนักศึกษาจีนเอกภาษาไทย พร้อมทั้งอาศัยข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบ

การวิเคราะห์และเรียบเรียง รวบรวมเพื่อสนับสนุนในการตอบโจทย์วิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ปรากฏ ดังต่อไปนี้

1. นักศึกษาจีนเอกภาษาไทยมีทัศนคติต่อการปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาแยกออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีทัศนคติเชิงบวกคือกลุ่มที่เลือกเรียนภาษาไทย เพราะชอบภาษาไทยและชื่นชอบวัฒนธรรมไทยมาตั้งแต่แรกจะแสดงพฤติกรรมยอมรับและพยายามปรับตัว กลุ่มที่มีทัศนคติกลางๆ เป็นกลุ่มที่เลือกเรียนภาษาไทยเพราะสอบเข้าเรียนต่อในคณะวิชาสาขาอื่นไม่ได้จึงจำเป็นต้องเรียนวิชาเอกภาษาไทย และด้วยความเป็นคนขยัน มุ่งมั่น และตั้งใจเรียนจนเกิดความเข้าใจ และคุ้นเคยกับวัฒนธรรมไทย และกลุ่มสุดท้ายเป็นกลุ่มที่มีทัศนคติเชิงลบจึงแสดงพฤติกรรมต่อต้านค่อนข้างชัดเจน เลี่ยงที่จะไม่ปฏิบัติตามศาสนพิธีด้วยเหตุผลต่างๆ ทั้งไม่ปรารถนาที่จะปฏิบัติเพราะตนเองเป็นผู้ไม่มีศาสนา และมีทัศนคติว่าคติความเชื่อทางศาสนาไม่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตประจำวัน

จากข้อมูลของกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นอาจารย์ผู้สอนชาวไทยพบว่า แม้นักศึกษาจีนส่วนใหญ่จะเป็นผู้ไม่มีศาสนา ไม่มีคติความเชื่อทางด้านศาสนา และมีความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเพียงเล็กน้อย แต่เนื่องจากเพราะเลือกเรียนวิชาเอกภาษาไทย จึงค่อนข้างยอมรับในวัฒนธรรมที่แตกต่าง ให้การเคารพต่อพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นสิ่งเคารพสำคัญของคนในสังคมไทย มีความพร้อมในการปรับตัวเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นกลุ่มนักศึกษาจีนที่เรียนเอกภาษาไทย พบว่า แม้จะเป็นผู้ไม่มีศาสนาและไม่มีคติความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาเลย และไม่เคยสัมผัสหรือเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนามาก่อน แต่เพราะเรียนภาษาไทยจึงทำให้พอเข้าใจว่า การปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี

2. ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาของนักศึกษาจีน เอกภาษาไทย เนื่องด้วยความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมที่ค่อนข้างชัดเจน เพราะนักศึกษาจีนเป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ ที่เกิดภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองและการปฏิวัติวัฒนธรรมของจีนจึงเป็นผู้ไม่มีศาสนา ย่อมไม่คุ้นเคยกับพิธีกรรมทางศาสนา และมีความรู้สึกขัดแย้งในจิตใจในการที่จะปฏิบัติตามแนวทางทางพระพุทธศาสนาซึ่งตนเองไม่ได้นับถือ นอกจากนั้นวัฒนธรรมไทยยังมีความละเอียดอ่อน และมีระบบแบบแผน จึงเป็นปัญหาในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมที่ปรากฏชัดเจนในกลุ่มคนจีนรุ่นใหม่ในปัจจุบัน

จากข้อมูลการสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอนชาวไทยและอาจารย์ผู้สอนชาวจีน พบว่าความไม่คุ้นชินในการปฏิบัติ และแนวทางการปฏิบัติที่ละเอียดอ่อน บวกกับระยะเวลาที่

ยาวนานเป็นปัญหาสำคัญ การมีพื้นฐานความรู้ทางภาษาไทยค่อนข้างน้อยก็เป็นปัญหาที่ทำให้มีความเข้าใจคลาดเคลื่อนก็เกิดความเข้าใจผิดและส่งผลด้านลบในจิตใจได้ ส่วนข้อมูลที่ได้จากนักศึกษาจีนนั้น พบว่าปัญหาทางด้านกายภาพเป็นส่วนที่สำคัญที่สุด

3. แนวทางส่งเสริมการปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาของนักศึกษาจีน
เอกภาษาไทย สถาบันภาษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ลำดับแรกต้องเข้าใจบริบทของการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษาจีนซึ่งเป็นผู้ไม่มีศาสนา ครูผู้สอนต้องพยายามสอดแทรกวัฒนธรรมไทยในหลักสูตรการเรียนการสอนทุกวิชาไม่จำกัดเพียงแค่รายวิชาที่เกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรมเท่านั้น หาโอกาสชั้นนำเพิ่มเติมในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสมให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ในบริบททางสังคมที่แตกต่างได้อย่างมีความเป็นระเบียบไม่ควรตำหนิ หรือกีดกันกลุ่มนักศึกษาชาวจีนที่มีพฤติกรรมต่อต้าน ให้เรียนรู้และปฏิบัติเพื่อระดับความรู้ กระทั่งสามารถอาศัยอยู่ในสังคมไทยได้อย่างถูกต้องและดีงาม หาโอกาสในการพานักศึกษาไปร่วมพิธีสำคัญทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง คือมหาวิทยาลัยต้นสังกัดที่ประเทศจีน และสถาบันภาษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ต้องจัดกิจกรรมส่งเสริมทางด้านพระพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอ มีการบอกกล่าวชี้แจงระเบียบปฏิบัติและขั้นตอนต่างๆ ของพิธีกรรมให้นักศึกษาทราบ ปรับเวลาการปฏิบัติให้กระชับและเหมาะสมกับพื้นฐานของผู้ปฏิบัติซึ่งเป็นผู้ไม่มีศาสนา

อภิปรายผล

จากการสรุปผลการวิจัยเรื่อง “แนวทางส่งเสริมการปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาของนักศึกษาจีน เอกภาษาไทย สถาบันภาษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่” สามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

ทัศนคติต่อการปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาของนักศึกษาจีน จากผลการวิจัยพบว่า ทัศนคติมีส่วนสำคัญต่อการเลือกปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาของนักศึกษาจีนเอกภาษาไทยอย่างมาก ถ้านักศึกษาจีนมีทัศนคติเป็นบวกก็พร้อมที่จะปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้องและดีงาม แต่ถ้านักศึกษาจีนมีทัศนคติในเชิงลบก็จะแสดงพฤติกรรมต่อต้านและเสี่ยงที่จะปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนา ทั้งนี้เป็นเพราะนักศึกษาจีนเป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ของจีนที่ เป็นผู้ไม่มีศาสนา มองว่าคติความเชื่อทางศาสนาไม่ส่งผลใดต่อการใช้ชีวิตประจำวัน และปัจจุบันเศรษฐกิจจีนก็เติบโตอย่างต่อเนื่องด้วยนโยบายบริหารประเทศในระบอบสังคมนิยม สอดคล้องกับแนวคิดของตาน หลี (ตาน หลี, 2552: 4) ซึ่งกล่าวว่า การที่นักศึกษาชาวจีนมีประสบการณ์ในประเทศไทยมากเท่าใด ทัศนคติต่อ

สังคมและวัฒนธรรมไทยก็จะปรากฏในเชิงบวกมากขึ้นเท่านั้น และสอดคล้องกับแนวคิดของ Jinghong Xu (Jinghong Xu, 2558: 204) ที่กล่าวว่า ทศนคติที่เปลี่ยนแปลงไปในเชิงบวก ทำให้นักศึกษาแสดงออกถึงพฤติกรรมที่น่าสนใจ นอกจากนี้ เพราะในช่วงแรกนักศึกษาจีนยังมีความตระหนกทางวัฒนธรรมเนื่องจากไม่คุ้นเคยกับสภาพสังคมแวดล้อมรอบตัว อีกทั้งไม่เข้าใจบริบททางวัฒนธรรมที่แตกต่างจากวัฒนธรรมของตน จึงแสดงท่าทีต่อต้านหรือไม่ยอมรับวัฒนธรรมที่แตกต่าง สอดคล้องกับงานวิจัยของพัชราภา เอื้ออมรวณิช (พัชราภา เอื้ออมรวณิช, 2560: 228) พบว่า การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการรับรู้อารมณ์ และกระบวนการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมในการมีปฏิสัมพันธ์ทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษาระหว่างบุคคลที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันในการสื่อสารระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร หรือการสื่อสารในบริบทสาธารณะ

อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์นักศึกษาจีน พบว่า เพราะเลือกเรียนภาษาไทยเป็นภาษาที่สองจึงมองว่า การปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม ควรปฏิบัติด้วยความเคารพเพราะพระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อสังคมไทยมาก การพยายามเรียนรู้และทำตามจึงเป็นสิ่งที่ดีที่จะทำให้รู้จักและเข้าใจคนไทยมากขึ้น และมองว่า การมาอาศัยอยู่ในประเทศไทยในฐานะนักศึกษาต่างชาติก็ต้องทำตามธรรมเนียมและปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทยให้ถูกต้องและเหมาะสม

ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาของนักศึกษาจีน จากผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาจีนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่และเป็นผู้ไม่มีศาสนา ทำให้เกิดเป็นความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมที่ค่อนข้างชัดเจน และมีความรู้สึกขัดแย้งในจิตใจในการที่จะปฏิบัติตามแนวทางทางพระพุทธศาสนาซึ่งตนเองไม่ได้นับถือ ดังนั้น คนที่มาจากวัฒนธรรมที่ต่างกันจึงจำเป็นต้องตระหนักและเรียนรู้วัฒนธรรมของกันและกันเป็นสำคัญ สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า นักศึกษาจีนจะเกิดภาวะตระหนกทางวัฒนธรรมที่เรียกว่า Culture Shock ในช่วงเวลาที่เพิ่งเดินทางมาถึงประเทศไทย เพราะกำลังอยู่ในช่วงของการปรับตัว ซึ่งต้องปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมรอบตัว ทั้งสภาพอากาศ อาหาร การแต่งกาย และบริบทในการใช้ภาษาที่ถึงแม้ว่านักศึกษาจีนจะมีความคุ้นเคยและเข้าใจภาษาไทยจากการเรียนจากมหาวิทยาลัยที่จีนมาก่อนแล้วก็ตาม เพราะบริบทในการใช้ภาษาในสถานการณ์จริงรอบตัวนั้นแตกต่างจากการศึกษาผ่านตำราหรือบทบาทสมมติในห้องเรียนอย่างสิ้นเชิง ส่วนในเรื่องของการค่อยเป็นค่อยไปในการปรับตัวหลังจากผ่านช่วงเวลาตระหนกทางวัฒนธรรมไปแล้ว และส่วนมากปรับตัวให้เข้ากับบริบททางสังคมได้มากขึ้นด้วยอาศัยเวลา (ดวงทิพย์

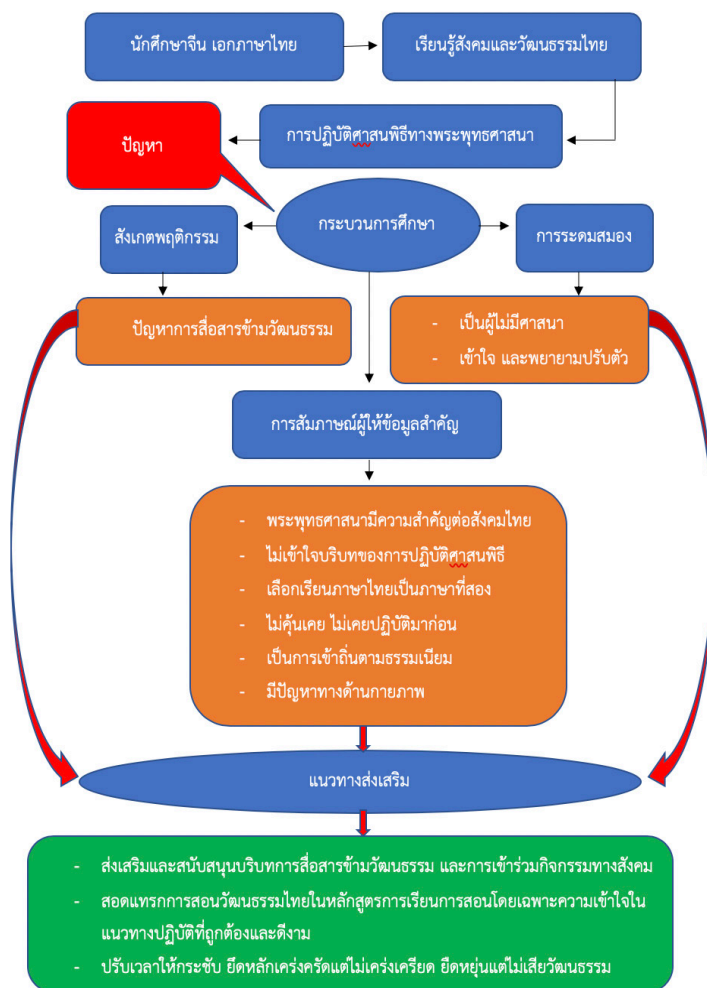
เจริญรุักษ์ ผื่อนโชติ และคณะ, 2557: 165) สอดคล้องกับแนวคิดของกมลทิพย์ รักเกียรติยศ และคณะ (กมลทิพย์ รักเกียรติยศ และคณะ, 2560: 60) ที่พบว่า ด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่มีการปรับตัวในลักษณะผสมผสานสองวัฒนธรรมกับกลุ่มเพื่อนและการปรับตัวตามสภาพแวดล้อม แต่ปัญหาความไม่เข้าใจเรื่องพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องสำคัญมากที่สุด

นอกจากนั้น วัฒนธรรมไทยยังมีความละเอียดอ่อน และมีระบบแบบแผน ทำให้ผู้ไม่มีความคุ้นเคยค่อนข้างปฏิบัติตามได้ยากสอดคล้องกับงานวิจัยของศักดิ์นา บุญเปี่ยม และคณะ (ศักดิ์นา บุญเปี่ยม และคณะ, 2557: 132) ซึ่งพบว่า การต้องมาใช้ชีวิตยังต่างแดนใช้ภาษาที่ไม่ใช่ภาษาแม่ รวมทั้งอาศัยอยู่ในวัฒนธรรมที่แตกต่าง รวมไปถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วย ย่อมก่อให้เกิดปัญหาในหลายด้าน โดยเฉพาะกิจกรรมทางวัฒนธรรมไทยด้านต่างๆ ซึ่งไม่มีความคุ้นเคยและไม่เคยปฏิบัติมาก่อน

แนวทางส่งเสริมการปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาของนักศึกษาจีน
ลำดับแรกต้องให้นักศึกษาได้เข้าใจบริบทของการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมและมิติความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมก่อน เนื่องจากเป็นนักศึกษาต่างชาติที่เรียนภาษาไทยมาในลักษณะที่ต่างจากบริบทการเรียนการสอนในประเทศไทย ซึ่งครูไทยจะค่อนข้างมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับนักศึกษามากกว่าครูผู้สอนที่มหาวิทยาลัยต้นสังกัดที่ประเทศจีน การสอดแทรกวัฒนธรรมไทยในการเรียนการสอน คอยเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำที่ถูกต้องเหมาะสมทั้งในเรื่องการเรียนการสอนและการใช้ชีวิตจะช่วยให้พวกเขาได้เข้าใจและคุ้นเคยกับบริบทของวัฒนธรรมไทยที่มีความละเอียดอ่อนดังมาได้มากขึ้น

หาโอกาสชี้แนะเพิ่มเติมในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสมให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ในบริบททางสังคมที่แตกต่างได้อย่างมีความเป็นระเบียบ จัดกิจกรรมการสอนที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนามากขึ้น เข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนามากขึ้น เพราะศาสนพิธีเป็นพิธีกรรมทางศาสนาในการนำหลักคำสอนของศาสนาไปสู่การปฏิบัติของศาสนิกชน การปฏิบัติศาสนพิธีที่มีความเรียบร้อย สวยงาม และเป็นไปในแนวทางเดียวกันจะก่อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในการทำกุศลต่างๆ ของผู้ที่ได้ร่วมกิจกรรมในพิธีนั้นๆ ทั้งยังสร้างคุณค่าทางด้านจิตใจอีกด้วย (กรมการศาสนา, กระทรวงวัฒนธรรม, 2556: 13) เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับงานวิจัยของศักดิ์นา บุญเปี่ยมและคณะ (ศักดิ์นา บุญเปี่ยมและคณะ, 2557: 132) ซึ่งพบว่า การเสริมบริบทความเป็นไทยโดยนำนักศึกษาจีนเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม เช่น พิธีกรรมทางศาสนา ควบคู่กับการเรียนการสอนภาษาไทย การให้มีอาจารย์ที่ปรึกษาคอยดูแล และการทำข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นแก่นักศึกษาจีน จะยังประโยชน์ต่อการปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษาจีนได้มาก

องค์ความรู้จากการวิจัย

สรุป

ผู้มีส่วนรับผิดชอบควรส่งเสริมและสนับสนุน ชื่นชมและให้กำลังใจกับกลุ่มนักศึกษาที่มีการเตรียมความพร้อมในเรื่องภาษาไทยมาเป็นอย่างดี และพร้อมปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมที่แตกต่าง ส่วนกลุ่มนักศึกษาจีนที่ไม่ขยัน ไม่ตั้งใจเรียน มีพื้นฐานความรู้ภาษาไทยน้อย ทางมหาวิทยาลัยต้นสังกัดควรกำชับเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรม และช่วยส่งเสริมทักษะทางด้านภาษาให้เท่าเทียมกับนักศึกษาส่วนใหญ่ ครูผู้สอนของสถาบันภาษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ก็ช่วยกันเสริมบริบทการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมไทยให้มากขึ้น จัดกิจกรรมทางด้านพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้นักศึกษาเกิดความคุ้นเคยและรู้สึกสนุกที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม ครูผู้สอนต้องมุ่งเน้นให้พวกเขาตระหนักถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมไทย เน้นย้ำให้เข้าใจว่า การปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาของนักศึกษาจีนซึ่งเป็นผู้ไม่นับถือศาสนานั้น เป็นไปเพื่อให้รู้ เป็นไปเพื่อให้สามารถปรับตัวใช้ชีวิตอยู่ในสังคมที่แตกต่างได้อย่างมีระเบียบถูกต้องเหมาะสมและดีงาม ไม่ได้เป็นไปเพื่อให้เชื่อถือ ยึดมั่นหรือศรัทธา แต่เพียงอย่างเดียว เมื่อเข้าใจและปฏิบัติได้ถูกต้องก็เกิดความดีงามในจิตใจและมีเสน่ห์ต่อผู้พบเห็นในฐานะนักศึกษาต่างชาติชาวจีนที่ปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทยได้อย่างถูกต้องดีงาม ได้รับการชื่นชมและเสริมสร้างเกียรติยศต่อประเทศของนักศึกษาในอีกทางหนึ่งด้วย

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยที่ได้ในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะใน 2 ประเด็น คือ 1) สามารถได้รับองค์ความรู้ใหม่ในการนำไปใช้พัฒนาการเรียนการสอนหลักสูตรการสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างชาติ โดยเฉพาะกลุ่มนักศึกษาที่มาจากต่างวัฒนธรรม 2) สำหรับผู้สนใจสามารถศึกษาค้นคว้าการปฏิบัติศาสนพิธีเบื้องต้นทางพระพุทธศาสนาส่งผลการดำเนินชีวิตของนักศึกษาจีนเอกภาษาไทยอย่างไร: กรณีศึกษาสถาบันภาษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บรรณานุกรม

- กมลทิพย์ รักเกียรติยศ และคณะ. (2560). การปรับตัวทางวัฒนธรรม การเรียนรู้ และการสื่อสารของนักศึกษาจีนในมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี. **มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม**. 36(2), 60.
- กระทรวงวัฒนธรรม. (2556). **คู่มือการปฏิบัติศาสนพิธีเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). **ปฏิรูปการศึกษาของจีน**. สืบค้นเมื่อ 27 พฤษภาคม 2562 แหล่งที่มา <http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=8687>.
- ดวงทิพย์ เจริญรุกข์ เพื่อนโชติ และคณะ. (2557). การปรับตัวของนักศึกษาจีนที่เข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรังสิต**.
- ตาน หลี่. (2552). ทศนคติเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมไทยของนักศึกษาต่างชาติชาวจีน: กรณีศึกษานักศึกษาจากยูนนานในมหาวิทยาลัยในประเทศไทย. **วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**.
- ประไพพิมพ์ สุธีสินนันท และคณะ. (2559). กลยุทธ์การเลือกตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ. **ปาริชาติ**. 29(2), 35.
- พัชรภา เอื้ออมรวณิช. (2560). การสื่อสารภายใต้มิติความหลากหลายทางวัฒนธรรมตามแนวคิดทฤษฎีของ Geert Hofstede Communication through Multi-Cultural Dimensions of Geert Hofstede. **วิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี**. 25(47), 228.
- พระราชวิสุทธิกวี(พิจิตร ฐิตวณโณ). (2534). **พระพุทธศาสนาในจีน**. กรุงเทพมหานคร: สุทธิสารการพิมพ์.
- ศักดิ์นา บุญเปี่ยม และคณะ. (2557). การปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษาชาวจีนในประเทศไทย: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยบูรพา. **ดุชนิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาไทยศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา**.
- สถาบันภาษา. (2559). **รายงานประจำปี 2559**. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: เชียงใหม่.
- Jinghong Xu. (2558). การเรียนรู้วัฒนธรรมผ่านละครโทรทัศน์ไทยของนักศึกษาจีน: กรณีศึกษานักศึกษาจีนที่เรียนภาษาไทยในเขตปกครองตนเองกว่างซีจ้วง. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชานิเทศศาสตร์และสารสนเทศ. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์**.